

Η ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΧΟΡΤΑΪΤΟΥ

Ἀπὸ τοῦ 13ου ἰδίως¹ αἰῶνος γίνεται μνεία ἐν Βυζαντινοῖς κειμένοις περὶ μονῆς τινος τοῦ *Χορταΐτου*, ὡς καὶ ἐπιθέτου «Χορταΐτινός» δηλοῦντος τὸν ἐκ τῆς μονῆς ταύτης προερχόμενον μοναχόν².

Οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὴν τοπογραφίαν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν περιχώρων αὐτῆς προσεπάθησαν νὰ καθορίσωσι τὴν θέσιν τῆς μονῆς στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν τεκμηρίων, τὰ ὅποια παρῆγον εἰς αὐτοὺς τὰ κείμενα καὶ ἡ ἐπὶ τόπου ἔρευνα. Οὕτω πρῶτος ὁ Tafel, ἐρειδόμενος ἐπὶ τῶν μαρτυριῶν Φράγκων καὶ Βυζαντινῶν συγγραφέων, ὑποστηρίζει ὅτι ἔχομεν δύο μοναστήρια τοῦ Χορταΐτου, ἓν ἐντὸς τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης³ καὶ ἕτερον ἐπὶ τοῦ ὄρους Χορταΐτης⁴. Διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του, ὅτι ἐντὸς τῆς Θεσσαλονίκης ὑπῆρξε μονὴ τοῦ Χορταΐτου, προσάγει χωρίον

¹ Λέγω ἰδίως, διότι ἢ παρὰ τοῦ P h. M e y e r (Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster, Leipzig 1894, σελ. 170—184) παρατιθεμένη Διήγησις μερικὴ τῶν ἐπιστολῶν Ἀλεξίου βασιλέως (1051—1118) καὶ Νικολάου Πατριάρχου, ἐνθα μνημονεύεται «Ἰωάννης ὁ Χορτοΐτινός» (σελ. 170, 173, 177, 179, 181) καὶ «Χορταΐτης» (σελ. 177), ὡς γενομένη κατὰ διαφόρους καιροὺς εἶναι δύσκολον νὰ ὁρισθῇ χρονολογικῶς. Ἐκ ταύτης ὁμως τῆς διηγήσεως εἶναι προφανές ὅτι καὶ πρὸ τοῦ 13ου αἰῶνος ὑπῆρχεν ἡ μονὴ τοῦ Χορταΐτου. Περὶ τῆς μονῆς ταύτης καὶ τῆς καταλήψεώς της ὑπὸ τῶν Κιστερικιανῶν μοναχῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος παρέχονται πληροφορίες ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ τοῦ Πάππα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ'. Βλ. G. Millet, Le monastère de Daphni σ. 26, 28, 302.

² Πρὸβλ. Βατοπεδινός ὁ ἐκ τῆς μονῆς Βατοπεδίου καὶ ἄλλα. Διὰ τὴν παραγωγήν τοῦ ἐπιθέτου «Χορταΐτινός» ὁ M e y e r (σελ. 43, σημ. 1) οὐχὶ ὀρθῶς, νομίζω, γράφει: «Chortaitinos oder Chortaites heisst er nach der Stadt Chortaitu bei Thessalonik die noch jetzt wenigstens als Dorf existiert. Ὁ Π. Παπαγεωργίου (Ἐκδρομὴ εἰς τὴν βασιλικὴν καὶ πατριαρχικὴν μονὴν τῆς Ἁγ. Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας τὴν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ) ἐν Byz. Zeitschrift 7 (1898) σελ. 71) ἐκ χειρογράφου τινός τοῦ ἔτους 1732, διαφυλαττομένου ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἁγ. Ἀναστασίας παραθέτει, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ὀνομάτων πόλεων καὶ χωρίων (τῶν πλείστον Μακεδονικῶν), καὶ τὸ ὄνομα: Χορταΐτη (νῦν Χορταΐτης)

³ T a f e l, De Thessalonica ejusque agro (Berolini 1839) σελ. 138, 254.

⁴ Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 253—254.

τοῦ Ἀναγνώστου, τοῦ ἱστορικοῦ τῆς ἀλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ 1430. Τὸ χωρίον τοῦτο, ἀναφερόμενον εἰς τὴν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως κατανομήν τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων, ἔχει οὕτω «καὶ τότε δὴ προσέταξαν τὸ κατ' ἀνατολὰς ἅπαν μέρος καὶ τὸ πρὸς δύσιν περιλαβεῖν ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως ἄνωθεν ἄχρις αὐτῆς τῆς θαλάσσης. εὐαλωτότερον δὲ τὸ κατ' ἀνατολὰς ἐθεάσαντο μέρος οἷα δὴ σαφρότερον ἐν πολλοῖς τυγχάνον τοῖς μέρεσιν· ὅθεν τὸ πλεόν καὶ μαχμιώτερον αὐτόθι διατετάχασι πολεμεῖν. ὁ Μουράτης δὲ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἅμα πεζοῖς, διακριθεῖσι καὶ αὐτοῖς παραπλησίως τοῖς ἄλλοις, ἀπὸ τοῦ καλουμένου *Τριγωνίου* μέχρις οὗ ἡ μονὴ τυγχάνει τοῦ Χορταΐτου, τοῦ πολεμεῖν οὔκουν οὐκ ἔληγεν οὐδ' αὐτός· ἔγνω γὰρ εὐχερέστερον ἐκεῖθεν ληφθῆναι τὴν πόλιν, τὴν τε σαφρότητα τοῦ τείχους ἰδίως καὶ ὡς ἐνὶ τείχει τὴν ἀσφάλειαν ἢ πόλιν ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους αὐχεῖ»¹.

Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἀναγνώστου σαφῶς πράγματι μαρτυρεῖ, ὅτι εἰς ἄκρον τι τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Θεσσαλονίκης, ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τοῦ τείχους αὐτῆς—τοῦτο δὲν ἀναφέρεται—ὑπῆρχε μονὴ τοῦ Χορταΐτου².

Ἐπισημαίνεται ὅτι ὅτι μονὴ τοῦ Χορταΐτου ὑπῆρχεν ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους, καταφαίνεται ἐκ τῶν μαρτυριῶν πολλῶν Βυζαντινῶν καὶ Φράγκων συγγραφέων τοῦ 13ου καὶ τοῦ 14ου αἰῶνος³, καθ' οὓς αἰῶνας διεδροματίσθησαν ἐν τῇ μονῇ σημαντικὰ ἱστορικὰ γεγονότα, τόσον ἐπὶ τῶν Φράγκων, ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν⁴.

Ὡστε ἡ ὑπὸ τοῦ Tafel κατὰ πρῶτον γενομένη διάκρισις περὶ ὑπάρξεως δύο μονῶν τοῦ Χορταΐτου, παρὰ τὰς κατόπιν ἐξενεχθείσας γνώμας τῶν διαφόρων ἐρευνητῶν⁵, παραμένει ἀκεραία. Δὲν μένει λοιπὸν ἢ νὰ

¹ Ἀναγνώστης, Διήγησις περὶ τῆς τελευταίας ἀλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης σελ. 502, 22—24 στίχ. 503, στίχ. 1—9 (ἔκδ. Βόννης).

² Ὁ Χ α τ ξ η ῖ ω ἄ ν ν ο υ (Ἀστυγραφία Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1880, σελ. 101) ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἰδίου χωρίου τοῦ Ἀναγνώστου, τοποθετεῖ τὸ μοναστήριον ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ Tafali (Topographie de Thessalonique, Paris 1913, σελ. 27) κατὰ λάθος παραπέμπει εἰς τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἀναγνώστου, διὰ τὴν βεβαιώσιν τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους Χορταΐτου ὑπαρξίν ὁμωνύμου μονῆς!!

³ Μνεῖαν τῶν συγγραφέων τούτων μετὰ τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν μονὴν τοῦ Χορταΐτου χωρίων παρέχει ὁ Tafel, De Thessalonica, σελ. 252—254.

⁴ Πρβλ. ἰδίως Henri de Valenciennes ἐν Collection des Chroniques nationales françaises τοῦ Buchon, Paris 1828, τόμ. 3 σελ. 223 κέξ. Κ α ν τ α κ ο υ ζ η ν ὄ ν, ἔκδ. Βόννης, I, 149, 7. 267, 21. 268, 12. 22. 269, 6. Ν ι κ η φ ὄ ρ ο ν Γ ρ η γ ο ρ ἄ ν, τόμ. Α'. σ. 356, 22. Πρβλ. καὶ O. Tafali, Thessalonique des origines au quatorzieme siècle, Paris 1919, σελ. 204, 207 καὶ O. Tafali, Thessalonique au quatorzieme siècle, Paris 1913, σελ. 212, 216.

⁵ Τὰς γνώμας ταύτας ἐμνημόνευσα ἀνωτέρω.

ἔξετασθῆ ἢ μεταξὺ τῶν δύο ὁμωνύμων μονῶν ἐνυπάρχουσα τυχὸν σχέσις καὶ νὰ καθορισθοῦν, ἂν εἶναι δυνατόν, αἱ τοποθεσίαι αὐτῶν, ὡς καὶ τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτάς κτίματα.

Ὁ Tafrali εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ τῶν ἐξαφανισθεισῶν ἐκκλησιῶν τῆς Θεσσαλονίκης συγκαταλέγει μεταξὺ αὐτῶν καὶ μίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Kourthiat, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ ῥώσου προσκυνητοῦ Ignace de Smolensk. τὸν ὁποῖον δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν του ὁ Tafel. Ἐν ὑποσημειώσει του δὲ τῆς ἰδίας σελίδο, ὁ Tafrali προσπαθῶν νὰ καθορίσῃ τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, γράφει· «Il n'est pas le même que le monastère de Vlatéon, car le voyageur russe le distingue de celui-ci, qu'il appelle Biblotades»¹. Κατὰ περιεργον ὁμοῦς τρόπον διέλαθε τὴν προσοχὴν τοῦ Tafrali ἢ σπουδαιότης τοῦ χωρίου τοῦ προσκυνητοῦ Ignace de Smolensk, τὸ ὁποῖον καλῶς ἐξεταζόμενον, νομίζω, ὅτι δίδει τὴν λύσιν εἰς τὴν διαλεύκανσιν τοῦ ζητήματος περὶ τῆς ἐνυπαρχούσης τυχὸν σχέσεως μεταξὺ τῶν δύο μονῶν Χορταίτου.

Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ignace de Smolensk ἔχει ὡς ἑξῆς· «En l'année six mille neuf cent treize, Ignace de Smolensk vint à Salonique et adora saint Dimitri et sainte Théodora, dont les reliques exhalaient une huile odorante, et prit de leur sainte huile. Et il visita les merveilleux couvents qui sont: Biblotades et Isaac Elathon Aponia, et Simoni, Philocalos, la metochie de Khortiat, Prodrome etc.»².

Εἶναι προφανὲς ὅτι ὑπὸ τὰς λέξεις la metochie de Khortiat πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ μονὴν τοῦ Χορταίτου³, ἡ ὁποία ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοῦ ὁμωνύμου ὄρους ἐπέιχε θέσιν μετοχίου αὐτῆς.

Ἡ τοποθεσία τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Χορταίτου (νῦν Χορτιάτου) μονῆς ἐκ πρώτης ὄψεως εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῆ, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἐπὶ τοῦ πρὸς πρὸς Α. τῆς Θεσσαλονίκης μέρους, τοῦ ἀπὸ τῶν προπόδων τοῦ ὄρους ἐκτεινομένου, ἔκειντο πολλὰ μοναστήρια καὶ σκῆται⁴, καὶ ὅτι

¹ Tafrali, Topographie σελ. 188.

² Itinéraires russes en Orient, trad. par Me B. de Khirowo, Genève 1889, I, I σελ. 147.

³ Πρβλ. τὰ ὑπὸ τῶν ξένων μεσαιωνικῶν συγγραφέων ἀποδιδόμενα ὀνόματα εἰς τὴν μονὴν τοῦ Χορταίτου τὴν ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους: C o r t h i a c, C o r t h i a c, C u r h i a t, C o r t a c o. Βλ. παρὰ T a f e l, De Thessalonica σελ. 253—254 καὶ G. M i l l e t, "Ἐνθ' ἄν. σ. 26. 28.

⁴ Κ α μ ε ν ι ἄ τ η ς, (Theophanes Continuatus) κεφ. 5, σελ. 494, 1—12, ἔκδ. Βόννης «ὠν (πεδίων) τὸ μὲν ὡς πρὸς νότον τοῦ ὄρους (ἀσφαλῶς τοῦ Χορταίτου), πρὸς ἀνατολὴν δὲ τῆς πόλεως, ὡς λίαν ἐστὶ παγκαλλῆς καὶ ἐράσιμον. κεκόσμηται γὰρ δένδροισιν ἀμφιλαφείοις, παραδείσοις ποικίλοις, ὕδασι ἀπείροις, . . . μ ο ν α ἰ δ ἔ μ ο ν α χ ῶ ν π ο λ λ α ἰ καὶ σ υ χ ν α ἰ τ ὄ τ ε ὑ π τ ι ἄ ζ ο ν τ ο ὗ

εἰς ὅπας ἔτι καὶ σπύλαια τῶν πέριξ ὁρέων διητῶντο μοναχοὶ τινες¹. Ἄλλὰ μοναστήριον, οἷον τὸ τοῦ Χορταΐτου, ὅπου κατέλιον αὐτοκράτορες, βασιλεῖς καὶ ἐπίσημοι ἄρχοντες, ἀκριβῶς διὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ ἐπίσημόν του, νομίζω, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀφήσῃ ἕχνη τῆς ἱστορικῆς του ὑπάρξεως καὶ εἰς τὸν τόπον, ὅπου ὑψοῦτο, καὶ εἰς τὴν λαϊκὴν φαντασίαν. Δι' αὐτὸ συμφωνῶ μὲ τὴν γνώμην τοῦ Tafel, ὁ ὁποῖος νομίζει, ὅτι ἡ θέσις τοῦ περιφήμου ἐκείνου Βυζαντινοῦ μοναστηρίου εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Cousinέρυ ἀναφερόμενα ἐρείπια μιᾶς παλαιᾶς Βυζαντινῆς μονῆς², πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὸ χωρίον Χορτιάτης, διὰ τὴν ὁποίαν παρεδίδετο, ὅτι ὠκοδομήθη δι' ἐξόδων ἑνὸς αὐτοκράτορος τῆς Κων/πόλεως καὶ ὅτι πρὸ μακροῦ χρόνου εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ³.

Τὰ ἐρείπια ταῦτα ἀσφαλῶς εἶναι τὰ σήμερον πλησίον τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τοῦ χωρίου εὐρισκόμενα.

Ποία δὲ ἡ τοποθεσία τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ μονῆς τοῦ Χορταΐτου ἢ μᾶλλον τοῦ μετοχίου τῆς ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους μονῆς;

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος χωρίου τοῦ Ἀναγνώστου εἶδομεν ὅτι τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα περιορίσθησαν εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῶν τειχῶν, ὅπερ εἶχον κρίνει ὡς εὐαλωτότερον «οἷα δὴ σαθρότερον ἐν πολλοῖς τυγχάνον τοῖς μέρεσιν»· ἐπομένως σ. νεκέντρωσαν τὰς δυνάμεις των εἰς τὸ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως μέχρις αὐτῆς τῆς θαλάσσης μέρος. Μάλιστα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μουράτ ἀνέλαβε τὸ ἀπὸ τοῦ Τριγωνίου μέρος μέχρι τῆς μονῆς τοῦ Χορταΐτου.

Ἐξ ἐπιτοπίου ἐξετάσεως ὁρμώμενος, συμφωνῶ μετὰ τοῦ Tafrali, ὁ

ὁ ρους καὶ τὸ τῆς λοιπῆς γῆς ὑποκείμενον κατοικησάι, καί τισι τερπνοτάτοις χωρίοις ἐγκαθελόμεναι, καινόν τι χοῦμα τοῖς τε ὀδίταις καὶ αὐτοῖς τοῖς πολίταις πεφύκασι».

¹ Bischof Arsenij, Leben der hl. Theodora von Thessalonike, σελ. 35, c. 59 «Μοναχοὶ τινες, ἐν σπηλαίοις καὶ ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς διατώμενοι, ἐκ διαφόρων ὁρῶν, τῶν ἔγγιστα κειμένων τῆς περιφανοῦς ἡμῶν πόλεως, κατ' εὐχὴν ἐν τοῖς ἀγίοις ναοῖς ἐπιφοιτῶντες ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς πόλει συνέδραμον». Βλ. καὶ Π. Παπαγεωργίου, Zur vita der hl. Theodora von Thessalonike, ἐν Byz. Zeitschrift τόμ. 10 (1901) σελ. 150.

² Tafel, De Thessalonica σελ. 254.

³ E. Cousinέρυ, Voyage dans la Macédoine, Paris 1831, τόμ. 1 σελ. 109—110. «Avant d'entrer dans ce village (de Corthiat), nous côtoyâmes les ruines d'un ancien monastère grec qui doit avoir été considérable; on nous dit que c'est aux frais d'un empereur de Constantinople qu'il avait été construit, et que depuis longtemps il est abandonné».

ὁποῖος, διαφωνῶν πρὸς τὸν Struck¹, ὑποστηρίζει ὅτι τὸ Τριγώνιον ἦτο εἰς τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ Gingirli-Coulé².

Ποῖον νῦν τὸ διάστημα ἀπὸ Τριγωνίου μέχρι μονῆς Χορταΐτου; Τὸ ὅτι τις ἐκ τῶν Τούρκων πεζῶν ἀνῆλθε πρῶτος εἰς τὰ τείχη διὰ μιᾶς κλίμακος τεθείσης «κατὰ τὸ Τριγώνιον» καὶ ὅτι οἱ Τούρκοι «ἐπὶ τὴν πόλιν δρομαῖοι συνέρρεον, ἄλλος ἄλλον τῷ τάχει νικῶντες καὶ ταῖν χεροῖν τὰ ξίφη φέροντες, καὶ οἶον ἐρίζοντες τίς ἂν φθάσειε πρότερος ἐπὶ τὸ τῆς πόλεως οἰκούμενον μέρος, καὶ μάλιστα τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν»³ μὲ παρακι-

Εἰκ. 1. Ἡ τοποθεσία ἐνθα ἔκειτο, πιθανῶς, τὸ μετόχιον τῆς μονῆς τοῦ Χορταΐτου.

νοῦν νὰ ἐκφράσω τὴν γνώμην, ὅτι τὸ ἀπὸ Τριγωνίου μέχρι Χορταΐτου διάστημα ἀνήκει εἰς τὸ ὑψηλότερον τμήμα τῆς πόλεως καὶ μάλιστα ἀκριβέστερον εἰς τὸ ἀπὸ τοῦ Gingirli-Coulé μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως, ἐνθα αἱ σημεριναὶ φυλακαὶ τῶν βαρυποινιτῶν. Ἀπέναντι αὐτῶν ὑπάρχει ἡ τοποθεσία «Χίλια δένδρα»⁴. (Βλ. εἰκ. 1). Εἰς τὴν θέσιν ταύ-

¹ A. S t r u c k, Die Eroberung Thessalonikes durch Sarazenen im Jahre 904, ἐν Byzantinische Zeitschrift τόμ. 14 (1905) σελ. 514.

² T a f r a l i, Topographie σελ. 81. Βλ. καὶ τὸν προσηρητημένον τῷ βιβλίῳ τοπογραφικὸν χάρτην τῆς Θεσσαλονίκης.

³ Ἄ ν α γ ν ὄ σ τ η ς, σελ. 506, στίχ. 13. 507, στίχ. 14—18. (ἔκδ. Βόννης).

⁴ Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὑπάρχουσι νῦν ἐλάχιστα δένδρα. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῶς τῆς Θεσσαλονίκης θέσεως Σεῖχ—Σοῦ ἐφυτεύθησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος πλεῖστα δένδρα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν σήμερον τὴν ὄψιν ἄλσουλ-

την νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ τοποθετηθῇ τὸ μετόχιον τοῦ Χορταΐτου, δηλ. ὀλίγα μέτρα ἔξω τῶν τειχῶν τῆς ἀκροπόλεως¹. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἀναφέρεται, ὅτι ὑπῆρχεν ἄλλοτε—πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸ 1912—τεκές δερβίσηδων² μὲ τάφον ἐνὸς Μωαμεθανοῦ ἁγίου πιθανῶς, τοῦ «Γκιουὺ λμπαμπᾶ», λατρευομένου μέχρι

Εἰκ. 2. Ὁ κατεστραμμένος νῦν τάφος τοῦ Γκιουὺ λμπαμπᾶ.

σήμερον ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν, οἱ ὅποιοι ἀνάπτουσι κηρία εἰς τὸν κατεστραμμένον νῦν τάφον του καὶ προσεύχονται ἐπ' αὐτοῦ πολλάκις μέχρι βαθείας νυκτός³ (Βλ. εἰκ. 2). Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον ν' ἀντικατέστη-

λίου, δι' αὐτὸ τὸ τοπωνύμιον «Χίλια δένδρα» ἐκ συγχύσεως, προκαλουμένης ἐκ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῶν δύο τόπων, μετεπήδησεν εἰς τὴν ἀνατολικῶς τῆς Θεσσαλονίκης τοποθεσίαν.

¹ Καὶ ὁ Tafel τοποθετεῖ τὴν ἐν Θεσσαλονίῃ μονὴν τοῦ Χορταΐτου εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος τῆς πόλεως: «Ultimo loco, sive e regione arcis, ubi summa urbis quaerenda sunt, monasteria urbis permulta exstitisse veteres referunt. Videatur Cameniata I c. cap. 39. Jo Anagnosta in monodia p. 117, ed. Ven. Idem Jo. Anagnosta narratione Turcica cap. 11 eodem loco situm Chortaei monasterium memorat» (De Thessalonica σελ. 138).

² Τὸν τεκὲν τοῦτον πιθανῶς ἐννοεῖ ὁ Clarke (Travels in various countries of Europa Asia and Africa, London 1816, Part the second, σελ. 351). «The Turks call this castle yedi—Koulé, and the Greeks HEPTAPYRGION («Ἑπταπύργιον»). Towards the west, opposite to a small monastery of Derwishes is a tower called Namasia—Koulé».

³ Πληροφορίας περὶ τούτων μοῦ ἔδωσεν ὁ φύλαξ τοῦ πλησίον κειμένου φυλα-

σεν ὁ τεκὲς τὸ παλαιὸν μετόχιον τῆς μονῆς τοῦ Χορταΐτου, ὡς ἄλλως τε τοιοῦτου εἴδους μετατροπαί πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐγένοντο.

Ἡ «σεβασμία βασιλικὴ μονὴ τοῦ Χορταΐτου» εἶχε καὶ κτήματα εἰς διάφορα μέρη τῆς Μακεδονίας. Οὕτως ἐν ἐγγράφῳ τινὶ (Μάϊος 1318) τῶν ἀπογραφῶν τοῦ θέματος Θεσσαλονίκης Κωνσταντίνου τοῦ Κουνάλη, Δημητρίου τοῦ Κοντένου καὶ Λέοντος Καλογνώμου, διὰ τοῦ ὁποῦ οὗτοι παραχωροῦν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Χιλανδαρίου «τὸ εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Βαρδάριον ὀψαρατίκιον τὸ λεγόμενον τοῦ Σταυροῦ», γίνεται λόγος περὶ τῶν συνορευόντων αὐτῷ δικαίων τῆς μονῆς τοῦ Χορταΐτου¹. Μάλιστα αἱ δύο μοναὶ ἀργότερον (Μάϊος 1339) διαμφισβητοῦσι τὴν κατοχὴν μιᾶς χαράδρας καὶ «τῶν μέσον τοῦ ἐκεῖσε Παλαιοβαρδαρίου, ὅς τὰ τῶν ἀμφοτέρων τουτονὶ μονῶν διορίζει δίκαια, ὄντων καὶ φαινομένων νησιῶν»².

Ἐπίσης εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν τοῦ Χιλανδαρίου παραχωρεῖ (Σεπτέμβριος 1318) ὁ Μιχαὴλ Νεοκαισαρίτης τὰ πλησίον τοῦ Στρυμόνος χωρία Εὐνοῦχος καὶ Λειψοχώριον κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Μετὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ Λειψοχωρίου ἀκολουθεῖ ἡ ἀπαρίθμησης περὶ τῶν ἐντὸς τοῦ χωρίου κτημάτων. Μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρεται ὅτι «Θεόδωρος ὁ Ψιαθᾶς ἔχει γυναῖκα, βοῖδιον ἓν, ἀργὰ δύο, ὑπερπύρου τὸ ἥμισυ. ἐξαλείμματα Μακρῆ, τοῦ Νικηφόρου, μύλωνα ὀλοκαιρινόν, τὴν ἡμίσειαν πανήγυριν τοῦ ἁγίου Ἰησοῦ, ὡς τῆς ἐτέρας ἡμισείας κατεχομένης παρὰ τῆς σεβασμίας βασιλικῆς μονῆς τοῦ Χορταΐτου, καρθᾶς εἴκοσι»³.

Κτήματα τῆς μονῆς Χορταΐτου ὑπῆρχον καὶ ἐντὸς τῆς Θεσσαλονίκης. Οὕτως ἐν χρυσοβούλλῳ (ἔτος 1351) τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐπεκυροῦντος τὰς ἰδιοκτησίας τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων ἀναφέρεται ὡς ὑπάρχον «ἐντὸς τῆς θεοσώστου πόλεως Θεσσαλονίκης..... μονύδριον εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος καὶ τροπαιοφόρου Γεωργίου, ὅπερ ἔχει ἐξ ἀνταλλαγῆς ἀπὸ τῶν μοναχῶν τῆς τοῦ Χορταΐτου σεβασμίας μονῆς, ὡς ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ κτῆμα δοθέντος αὐτοῖς μετὰ τῶν προσόντων αὐτῷ οἰκημάτων, κηποτοπίων, καὶ δένδρων, σγκαμίνων»⁴.

κίου τοῦ δημοτικοῦ φόρου καὶ παλαιὸς Θεσσαλονικεὺς κ. Καρτάλης. Αἱ πληροφορίες αὗται ἐπεβεβαιώθησαν καὶ ὑπὸ Μωαμεθανῶν κατοίκων Θεσσαλονίκης.

¹ Actes de l' Athos V. Actes de Chilandar, éd. L. Petit et B. Korabiev, Petersburg 197, I. Vizant. Vremeniik 17 (1912), ἔγγραφο 36 στίχ. 1—20.

² Actes de Chilandar, ἔγγραφο 129, στίχ. 1—12.

³ Actes de Chilandar, ἔγγραφο 38, στίχ. 148 κέξ.

⁴ Actes de l' Athos IV. Actes de Zographou, éd. W. Regel—E. Kurtz. B. Korabiev, Petersburg 1907, Vizant. Vremeniik 13 (1907), ἔγγραφο XLIV, στίχ. 45—50.

Εἰς ἄλλο τέλος ἔγγραφον ἀπὸ μηνὸς Μαρτίου 1369, δι' οὗ ὁ Δημήτριος Καβάσιλας καὶ ἄλλοι ὑπάλληλοι ἀποφαίνονται, ὅτι ἡ γῆ τοῦ Σαράβαλη, πλησίον τῆς Ἱερισσοῦ κειμένη, ἀνήκει εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ζωγράφου, προστίθεται «ἐμαρτυρήθη καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ εἰς τοῦ Μακρογένους γῆ τῶν Ζωγραφιτῶν πρὸ τοῦ γενέσθαι βασιλικὸν ζευγηλατεῖον οὐσα, ταύτην ὡς συνοῖται ὄντες καὶ οἱ τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Χορταΐτου ἐνήργουν μὲν διὰ ζευγαρίων αὐτῶν αὐτήν, ἔδιδον δὲ κατ' ἔτος ὑπέρπυρα τοῖς Ζωγραφίταις ὑπὲρ τῆς τοιαύτης γῆς αὐτῶν, ὅσα τὸ γράμμα τῆς συμφωνίας τούτων διελάμβανεν»¹.

Θεσσαλονίκη.

ΑΠ. ΒΑΚΛΑΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Μ α ν ο υ ἡ λ Γ ε δ ε ὄ ν, Πατριαρχικαὶ Ἐφημερίδες, Ἀθῆναι 1936, Μέρους Α'. σελ. 45.